

УДК 338.124

Філіппова Ю. О.

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ШЛЯХОМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

В сучасних умовах розвитку економіки, які характеризуються проявами наслідків кризових явищ необхідна координація зусиль на державному рівні з метою створення умов для мінімізації негативних впливів глобальної кризи на економічну ситуацію в Україні. Ефективне функціонування національної економіки та забезпечення її сталого розвитку тісно пов'язано з формуванням та реалізацією антикризової політики.

Виходячи із сучасних економічних реалій, вітчизняна банківська система виступає в якості ключового елементу національного господарства за рахунок забезпечення банківським сектором акумуляції вільних грошових коштів фізичних і юридичних осіб, їх міжрегіонального та міжгалузевого перерозподілу, здійснення внутрішніх і міжнародних розрахункових відносин між різними господарюючими суб'єктами.

Питання забезпечення стійкості банківської системи у процесі стратегічного управління національним господарством виявляється вирішальним, особливо у період поширення кризових явищ та економічних шоків. Банківська система, виступаючи ефективним інструментом залучення фінансових ресурсів, покликана здійснювати процес розподілу акумульованого капіталу між різними секторами національного господарства, сприяючи цим активізації інвестиційної діяльності, економічному зростанню країни і підвищенню добробуту населення. Однак, тільки стійка до внутрішніх та зовнішніх потрясінь банківська система здатна ефективно виконувати функцію посередництва у перерозподілі фінансів, забезпечуючи стрімке економічне зростання країни. Саме тому такий напрям антикризової політики держави як забезпечення стійкості банківської системи набуває особливої актуальності та потребує обґрунтованого науково-методичного підходу.

Вагомий внесок у дослідження кризових явищ та антикризового управління зробили зарубіжні науковці: А. Шумпетер [1], Дж. Кейнс, Р. Самуельсон, М. Кондратьєв [2], М. Фрідмен. Серед українських науковців слід відзначити публікації М. Туган-Барановського [3], В. Геєця, І. Бланка [4], Т. Васильєвої, А. Спіфанова, С. Козьменка, Ф. Міллера, Р. Павлова, В. Панагушина, Б. Петтерсона, О. Рудик, А. Тавасієва, Н. Талеба, О. Терещенка, С. Фінка, О. Шапурової та ін. Проте, незважаючи на значний науковий добуток дослідників, розбіжності у визначенні антикризової політики держави та економічної ролі стійкості банківської системи, як ключової її характеристики у забезпеченні сталого розвитку країни, зумовлюють необхідність пошуку ефективних методів стратегічного розвитку. Сучасна економічна ситуація вимагає пошуку нових напрямків підвищення ефективності антикризової політики держави та аналізу причин і факторів, що стримують розвиток національної економіки.

Метою роботи є дослідження напрямів реалізації антикризової політики держави шляхом забезпечення стійкості банківської системи.

Враховуючи тенденції розвитку світової економіки та ступеня інтегрованості вітчизняного господарства в світовий фінансовий простір, особливої актуальності набувають зважені рішення державної влади щодо забезпечення сталого функціонування економічної системи. Аналізуючи події у 2008–2009 рр., які характеризуються поширенням кризових явищ у багатьох країнах світу на перший план виступають питання адекватного реагування на існуючі економічні виклики з боку держави.

Від реалізації ключових положень антикризової політики держави у прямій залежності знаходиться ефективність діяльності суб'єктів господарства та соціально-економічний розвиток країни. При цьому, формування та реалізація ефективної антикризової політики країни

сприяє мінімізації впливу економічних шоків на національну економіку та дає можливість в майбутньому попередити критичні ситуації.

Банківська система в Україні займає центральне місце у структурі фінансового сектору держави, тому питання забезпечення її стійкості як ключового напрямку антикризової політики держави набуває особливої актуальності. Слід зазначити, що забезпечення стійкості банківської системи та прогнозування стану її розвитку слід розглядати у системі стратегічного управління національною економікою.

Деякі з показників бажаного образу вітчизняного банківського сектору закріплені у офіційних документах органів державного управління України. Проте у сучасних умовах нестабільності світових фінансових ринків в Україні відсутня комплексна державна стратегія розвитку вітчизняної банківської системи як основного елементу ринкової економіки.

У «Проекті Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2015 р.» [5], прийнятої у 2008 р., закріплені основні напрями антикризової політики держави у сфері розвитку банківської системи:

- підвищення рівня капіталізації банків, якості та конкурентоспроможності банківських кредитних послуг;
- впровадження сучасних систем управління ризиками та міжнародних стандартів корпоративного управління;
- посилення захисту прав вкладників, клієнтів та кредиторів банківських установ;
- створення інституту відокремленого банківського нагляду та впровадженні стратегії активного нагляду, орієнтованого на виявлення проблем у діяльності банку на ранніх стадіях їх виникнення та своєчасного реагування.

Проте аналіз впровадження цих заходів на практиці доводить, що державним органам влади необхідно продовжувати роботу по цілеспрямованому виконанню намічених пріоритетів у найближчий час. У державному документі, який освітлює основні пріоритети розвитку України – «Україна 2020 стратегія національної модернізації» [6] зазначається, що «якщо на першому етапі (2010–2012 рр.) головним джерелом інвестицій залишатимуться власні кошти підприємств, то з 2013 р. в результаті реалізації Стратегії та суттєвого поліпшення інвестиційного і підприємницького клімату, упровадження більш стабільних та прозорих умов для суб'єктів господарювання, очікується активізація притоку прямих іноземних інвестицій та посилення державної складової капітальних вкладень, а також відновлення високого рівня заощаджень населення в банківській системі та інвестиційних кредитів. Темпи зростання валових інвестицій будуть перевищувати загальноекономічну динаміку, а рівень нагромадження основного капіталу досягне у 2020 р. 30 % ВВП».

У процесі формування антикризової політики держави необхідно враховувати існуючі тенденції макроекономічного розвитку національної економіки, зокрема, банківської системи, від стійкості якої залежить ефективність впроваджуваних антикризових заходів. Цільові орієнтири відповідних напрямів реалізації антикризової політики необхідно погоджувати зі стратегіями соціально-економічного розвитку України.

При цьому слід зазначити, що в умовах макроекономічної нестабільності і підвищеної чутливості ринків, прогнозування можливо здійснювати тільки на короткострокову перспективу з урахуванням виникнення нових ризиків. Тому при формуванні пакету антикризових заходів необхідно враховувати можливість їх коригування, а за основу брати помірно негативні сценарії розвитку подій.

Виходячи із положень, закріплених стратегією «Україна 2020», зростання інвестицій, як визначального чинника модернізації виробництва, підвищення його енергоефективності у 2011–2020 рр. має бути зумовлено збільшенням на фінансових ринках «довгих» ресурсів завдяки відновленню довіри населення до банківської системи. У цьому документі розглядаються два можливих сценарію розвитку України – інерційно-пасивний та інвестиційно-активний.

Реалізація даної стратегії за оптимістичним сценарієм передбачає проведення Урядом активної інвестиційно-інноваційної політики в напрямку посилення структурних зрушень в економіці на користь високотехнологічних виробництв, енергоефективних технологій, розвитку імпортозаміщення тощо. Даний сценарій передбачає підвищення ефективності щодо реалізації державних цільових програм, створення численних національних та регіональних полюсів розвитку, заохочення прямих іноземних інвесторів до важливих національних проєктів та до розбудови інфраструктури тощо.

Песимістичний сценарій не несе в собі високого інноваційного та інвестиційного напруження, активних дій з боку Уряду. Він справдиться за умови збереження інерційності в розвитку за старою моделлю із переважно сировинним, середньо і низько-технологічним експортом, що не дозволить Україні позбавитися ризиків та слабких сторін, залишить її вкрай вразливою до зовнішніх і внутрішніх потрясінь, а отже – з високою волатильністю до коливань на світових ринках.

Слід зауважити, що зазначена вище Стратегія є інструментом формування та реалізації активної політики по найважливіших напрямках з конкретними завданнями і заходами, спрямованими на їх досягнення. Сценарії побудовані на основі зовнішніх і внутрішніх припущень розвитку економіки. До внутрішніх припущень належать чинники, які насамперед відносяться до забезпечення стійкості банківської системи:

- ефективна грошово-кредитна політика, що забезпечуватиме низький рівень інфляції та обґрунтовану монетизацію економіки;

- перехід до режиму інфляційного таргетування та гнучкого курсоутворення із обґрунтованими параметрами коридору коливань обмінного курсу гривні з метою більш активно-го використання процентної політики;

- стримування необґрунтованого підвищення цін на монополізованих ринках;

- поступове зменшення ризиків кредитування та зниження відсоткових ставок.

Спеціалісти Форуму провідних міжнародних фінансових установ (FLIFI) [7] також розглядають можливі сценарії розвитку банківської системи України, та виділяють у якості чинників реалізації негативного сценарію розвитку банківської системи наступні:

- відсутність довгострокових і дешевих гривневих ресурсів. У середньостроковій перспективі вітчизняних фінансових ресурсів не буде вистачати і вони будуть дорогими;

- обмежений потенціал для значного зменшення ставок кредитів. Зростання кредитування буде залишатися пригніченим у середньостроковій перспективі;

- процентний дохід буде знижуватися. Зростатиме залежність банків від комісійного доходу, що вимагатиме концентрації на клієнтоорієнтованих програмах, а не тільки на програмах лояльності;

- банки будуть продовжувати зменшувати витрати шляхом поглиблення рівня автоматизації процесів та просування дистанційних банківських каналів;

- деякі банки можуть залишити роздрібний сектор через високий коефіцієнт співвідношення витрат та доходів.

Висока вартість фінансування, інфляція, а також значні банківські ризики (кредитний, курсовий та ризик ліквідності) обмежать потенціал для помітного зменшення ставок за кредитами. Експерти вважають, що темпи зростання кредитування в Україні будуть нижчими за темпи зростання валового внутрішнього продукту. Таким чином, коефіцієнт співвідношення обсягів кредитування до ВВП зменшуватиметься.

На підставі аналізу існуючих сценаріїв розвитку банківської системи України (табл. 1), можна констатувати, що їх направленість відрізняється негативними тенденціями як зовнішнього так і внутрішнього середовища. Функціонуючи в умовах нестабільності та мінливості світових фінансових ринків, у стратегічному управлінні розвитком банківської системи на перший план виходять питання забезпечення її стійкості, як основного напрямку антикризової політики України.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика основних показників реалізації сценаріїв розвитку банківської системи України

Негативний сценарій	Позитивний сценарій
ФОРУМ ПРОВІДНИХ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ (FLIFI)	
<i>U-подібна динаміка, (стагнація економіки з наступним відновленням), вірогідність 70 %</i>	<i>W-подібна динаміка (друга хвиля кризи з наступним відновленням), вірогідність 30 %</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Стагнація в ЄС без загострення кризи. 2. Повільне зростання реального ВВП в Україні з прискореним зростанням у 2014–2016 рр. 3. Позитивний платіжний баланс. 4. Відносна стабільність гривні. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Криза в ЄС з банкрутством деяких країн. 2. Падіння реального ВВП в Україні в 2012–2013 рр. з прискореним зростанням у 2014–2016 рр. 3. Негативний платіжний баланс. 4. Висока вірогідність знецінення гривні.
<ol style="list-style-type: none"> 1. Повільний темп делевереджингу європейських банків. 2. Стабільна частка проблемних кредитів. 3. Прибуткова робота банківської системи. 4. Стабільне зростання кредитних портфелів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Масовий делевереджинг європейських банків. 2. Зростаюча частка проблемних кредитів. 3. Збитки банківської системи. 4. Зменшення загальної суми кредитів.
«УКРАЇНА 2020 СТРАТЕГІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ»	
<i>Інерційно-пасивний</i>	<i>Інвестиційно-активний</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Низькі темпи зростання ВВП. 2. Підвищення ставок рефінансування до 12–15 %. 3. Зменшення ліквідності банківської системи. 4. Суттєве перевищення попиту на гроші з боку суб'єктів господарювання над пропозицією кредитних ресурсів, зростання відсоткових ставок як за кредитами, так і за депозитами ставками. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зменшення інфляції. 2. Подальша лібералізація валютної політики та зростання ліквідності банківської системи тощо призведе до зниження відсоткових ставок за кредитами та депозитами. 3. Вирівнювання темпів зростання власного капіталу суб'єктів господарювання та обсягів банківського кредитування. 4. Концентрація банківського та страхового капіталу шляхом злиття та поглинання. 5. Виникнення на ринку капіталів нових фінансових посередників – інвестиційних банків.

Розглядаючи «Основні засади грошово-кредитної політики на 2012 р.» [8], необхідно зазначити, що «Національний банк України має приділяти особливу увагу питанням стійкості фінансової системи України, що з урахуванням визначених законодавством повноважень НБУ насамперед здійснюватиметься через сприяння стабільності банківської системи. Одночасно посилюватиметься моніторинг вразливості фінансової системи до внутрішніх та зовнішніх потрясінь та розроблятимуться заходи з нівелювання відповідних ризиків. Належна увага в цьому контексті приділятиметься моніторингу та аналізу як кількісних параметрів (обрахування різноманітних показників та коефіцієнтів, що свідчать про загрози для фінансової стійкості), так і якісних аспектів (наскільки ефективно використовуються фінансові ресурси в економіці, як працюють фінансові ринки тощо)».

У Проекті Стратегії НБУ до 2013 р. [9] зазначено у якості стратегічних цілей наступне: поступове зниження інфляції до 5 % у 2013 р. та збереження її низького рівня; відновлення довіри до банківської системи та забезпечення її надійного функціонування; забезпечення ефективної та налагодженої роботи платіжної системи; виявлення та зниження загроз для фінансової системи в цілому; посилення потенціалу НБУ для більш ефективного обслуговування суспільства. Проте визначений вище проект не було прийнято та на сучасному етапі функціонування вітчизняної банківської системи відсутні офіційні документи у цій сфері.

Таким чином, виникає об'єктивна необхідність в пошуку шляхів реалізації антикризової політики держави на основі аналізу сучасних тенденцій розвитку української банківської системи, дослідженні зовнішніх і внутрішніх викликів і загроз її стійкості.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було встановлено, що при формуванні, поточному корегуванню та реалізації антикризової політики держави доцільно враховувати наступні принципи: взаємозалежності, адекватності, перспективності і результативності на базі критеріїв соціально-економічної ефективності та відповідальності, комплексності та системності. В основу даного підходу повинні бути покладені пріоритет економічної безпеки, спираючись на внутрішні джерела зростання, державне стимулювання економічного розвитку, подолання розриву між фінансовим і реальним секторами економіки. Формування та реалізація ефективної антикризової політики держави на основі забезпечення стійкості банківської системи сприятиме подальшому розвитку національної економіки та підвищенню її конкурентоспроможності.

Антикризова політика держави виступає у якості складної і багатогранної системи, що включає економічні, технічні, організаційні та соціальні проблеми, для вирішення яких необхідний обґрунтований, системний, комплексний підхід. За умови, що цілі і завдання мають чітку кількісну та якісну визначеність і орієнтовані на антикризовий розвиток національної економіки, ефективність антикризової політики держави залежить від наявності та використання кадрового, науково-технічного, організаційного, інформаційного потенціалів. Взаємодія і взаємозв'язок між підвищенням ефективності економіки та антикризовою політикою має функціональний зміст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Scumpeter J. *Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process* / J. Scumpeter. – N.Y.-L., 1939.
2. Кондратьев Н. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. *Избранные труды* / ред. Яковец Ю., Л. Абалкин. – М.: Экономика, 2002. – 764 с.
3. Туган-Барановский М. И. *Промышленные кризисы в современной Англии, их причины и ближайшие влияния на народную жизнь*. – СПб., 1894. ; *Избранное. Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов*. – М.: РОССПЭН, 1997. – 574 с.
4. Бланк И. А. *Финансовый менеджмент: учебный курс* / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Эльга; Ника-Центр, 2004. – 656 с.
5. «Проект Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2015 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uifn.com.ua/konsercia/002.doc.
6. Стратегія розвитку України до 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.
7. Форум провідних міжнародних фінансових установ (FLIFI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.flifi.org.ua/?lang=ua>.
8. Основні засади грошово-кредитної політики на 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
9. Проект Стратегії НБУ до 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.